

De la tendințe în arhitectură, la necesitatea de schimbare

dr. arh. Șerban Țigănaș

Pe parcursul lungii sale existențe, arhitectura s-a schimbat mereu, lent, uneori ciclic, prin transformări susținute de teorii și practici. De multe ori, când lucrurile sunt stabile, așezate, vorbim de tendințe, așa cum se vorbește și în artele plastice, design, fashion și altele. Tendințele sunt variațiuni pe temă dată, pe când schimbările sunt radicale, profunde.

De ce s-a schimbat arhitectura, în timp?

Sunt mai multe determinante care au acționat, nu neapărat singure. Tehnicile militare, care au evoluat continuu, uneori cu salturi spectaculoase, au influențat mereu modul în care s-a construit. Chiar și astăzi mai facem, unii, adăposturi subterane, pe care le numim de Protecție civilă. Catastrofele naturale au fost determinante și ele. Cutremurele de pământ, furtunile excepționale, care sunt mai nou ceva frecvent, cu tot mai multe poziții în calendar, au condus la strategii mai mult sau mai puțin vizibile în organizarea formei și funcțiunii arhitecturale. Dintre aceste catastrofe, incendiile, care pot fi cauzate de fenomene naturale, de accidente umane sau de intenții criminale, sunt poate cele cărora arhitectura le datorează cel mai mult. Gusturile artistice, ideologiile culturale, care au condus la definirea de stiluri și curente, au o poziție privilegiată în discuția despre schimbările arhitecturii.

Putem observa și o anumită ciclicitate a temelor care au caracterizat stilurile. Importurile, influențele culturale, dar și colonizările au dus la schimbări ale arhitecturii în locurile care s-au confruntat cu astfel de situații.

Puterile au venit întotdeauna cu arhitecturi oficiale, uneori așezate subtil, alteori violent, peste ceea ce au cucerit și ocupat. Și tot puterea și-a definit de multe ori un stil impus pentru construcțiile publice, sau a comandat arhitecturi "de semnătură" pentru a își glorifica poziția și câștiga eternizarea.

Exemplele din această zonă sunt pe cât de fascinante pe atât de stupide, uneori. Dacă clădirea Reichstagului, care nu a fost folosită de Hitler a devenit după unificarea Germaniilor din 1989 sediul Parlamentului, Palatul Parlamentului din București, hidosul și imoralul simbol al puterii lui Ceaușescu, a fost adoptat fără nicio

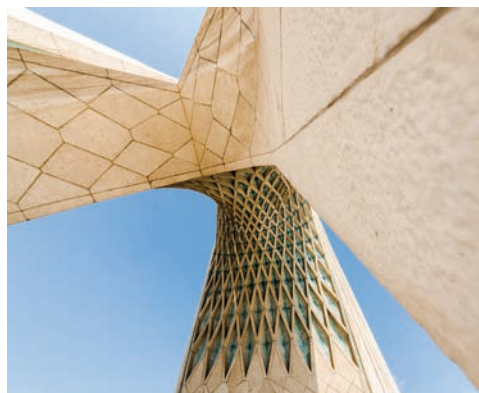
remușcare de noile puteri, de după lichidarea dictatorului, oricare au fost acestea.

Tehnologiile construirii, materialele, metodele de calcul, fabricația din industrie, toate au dus și ele la arhitecturi care cu siguranță ar fi fost altfel în absența lor.

Acum arhitectura trebuie să se schimbe. Insist, trebuie, nu poate și nu ar fi bine dacă... Trebuie să se schimbe pentru că obiectivele construirii au fost redefinite, în funcție de problemele indubitabile pe care le are omenirea, pe planeta pe care o ocupă și determină. Dacă timp de câteva zeci de ani s-au luptat argumente științifice cu speculații interesate, observații extrapolate cu excepții care semnalau mutații, acum fenomenele sunt constatate și acceptate. Noile obiective sunt definite. ONU a proclamat cele 17 SDG, Sustainable Development Goals, adică obiectivele dezvoltării sustenabile. Ceea ce rămâne de făcut este atingerea noilor obiective. UIA a demonstrat că arhitectura are legătură cu toate cele 17 obiective, putând oferi exemple de clădiri și construcții care servesc atingerea lor.

Mesajul acestui text se referă la schimbarea necesară a arhitecturii, care trebuie să se întâmple acum și nu poate aștepta nici inventarea unui nou model economic, a unui nou model social și a unui nou model politic. Schimbarea trebuie să se producă în practicile curente.

Pentru ca aceasta să se întâmple, trebuie să se schimbe mai multe domenii: cadrul normativ, legi și standarde, modul de lucru, în proiectare și construire, industria suport, care furnizează materiale și sisteme, sau chiar metodele integrale de fabricație și punere în operă.

dr. arh. Șerban Țigănaș

Pe lângă toate acestea, trebuie să se schimbe mai întâi și mai întâi educația pentru arhitectură. Atenție, spun pentru arhitectură și nu pentru arhitecți, pentru că, deși proiectele sunt inițiate și coordonate de arhitecți, cerințele pentru aceste proiecte și modul de realizare al lor nu sunt în controlul acestora.

De ce este atât de importantă educația pentru arhitectură?

Dacă este bine făcută și transmite către toți profesioniștii din sectorul construcțiilor obiectivele arhitecturii și mai transmite clar și către politicieni, administratori și mai ales utilizatorii finali ce trebuie să propună, să ceară și să aștepte de la mediul construit, atunci toți cei implicați se vor alinia, cu șanse de reușită.

Să nu credem că rolul educației este doar acela de a pregăti pentru viitorul îndepărtat, pentru ceea ce numim de obicei generația următoare. Nu, în universități se stabilește și prezentul, pentru că acolo există cea mai mare capacitate de răspuns critic și de construcție teoretică referitoare la prezentul continuu, dacă pot să îl numesc așa. Urmăriți prezența actuală a universitarilor în guvernare, urmăriți prezența teoreticienilor în discursul public și mai urmăriți cum, în zonele cele mai avansate,

universitățile reușesc să colaboreze cu profesioniștii din avangardă pentru proiectele cele mai îndrăznețe. Cu cât un stat este mai avansat, cu atât drumul între laboratoarele de cercetare și politica de stat este mai scurt.

Cum ar trebui să se schimbe educația în arhitectură?

Există trei planuri, toate importante: conținutul, metoda și sistemul.

Conținuturile sunt cele care se adaptează cel mai ușor. Fiecare disciplină din planurile de învățământ, prin conștiința fiecărui profesor titular, poate absorbi noile teorii, noile obiective și se poate înscrie într-un efort amplu de a converge către adoptarea și consolidarea unei orientări clare și solide a profesiei către atingerea acestor obiective. Îmi aduc aminte de celebrul titlu generic al unei ediții a Bienalei de arhitectură de la Veneția organizată sub bagheta lui Massimiliano Fuksas: "More Ethics, Less Aesthetics." Să fie oare estetica un opoent în calea atingerii obiectivelor sustenabilității? În mod cert, nu. Dar încremenirea în estetici consacrate sau prevalența imaginii asupra celorlalte ingrediente ale arhitecturii, poate fi o frână. Schimbarea conținuturilor lăsa-te la discreția educatorilor nu este în mod evident un fenomen suficient de consistent și convingător. Există mulți educatori care nu sunt interesați la propriu să facă schimbări majore odată ce și-au rodat și consacrat conținutul pe care îl predau. Există, de asemenea, destul de mulți formatori part-time, mai interesați de practică și de racolarea de talente din universitate decât de propriul progres, care cere eforturi uneori substanțiale. Gândiți-vă că există mulți profesori care își încheie cariera fără să fi legat ceea ce au cercetat într-o

viață profesională într-o carte importantă sau manual al unei discipline. Revoluția universitară în conținut se poate face acolo unde există un coordonator, sau un grup vizionar care a convenit asupra direcției și care este suficient de convingător și susținut administrativ pentru a produce saltul calitativ. Să nu uităm că marile facultăți de arhitectură din lume, atunci când au simțit că au nevoie de progres, de îmbunătățire și avans, au chemat mari vizionari dându-le misiunea de a le conduce. Sunt notorii cazurile clasice moderne ale lui Walter Gropius, adus definitiv la Harvard, după ce ceea ce făcuse la Bauhaus se năruise sub nașiști, sau al lui Ludwig Mies van der Rohe, adus la IIT, în Chicago. Tot notorii sunt carierele lui Bernard Tschumi sau Thom Maine și mai recent Farshid Moussavi, care, practicieni de avangardă, au glisat spre lumea academică, ocupând poziții de construcție la unele dintre cele mai importante școli din lume.

Metoda de formare, de transmitere, experimentare, descoperire și evaluare, e un alt plan de discuție. Uneori metoda este puternic legată de conținut, ceea ce e foarte bine, dar asta nu e o regulă. Există situații în care metoda e avansată, nouă, dar conținutul nu prea... există și conținuturi avansate, actualizate, transmise cu metode clasice, sau chiar învechite. Discutând despre metodă, trebuie să includem în subiect și destinatarii educației, adaptarea la ceea ce le este apropiat, înțeleg și preferă, fără a cădea în seducția prin metodă, sau metoda de dragul metodei. Există un narcisism academic destul de răspândit, prin care cei de la catedră, de multe ori mai ales cei mai puțin experimentați, sunt foarte interesați să devină simpatici studenților lor, lucru de altfel important uneori pentru a avea succes în misiunea educativă.

■ **Mesajul acestui text se referă la schimbarea necesară a arhitecturii, care trebuie să se întâmple acum și nu poate aștepta nici inventarea unui nou model economic, a unui nou model social și a unui nou model politic. Schimbarea trebuie să se producă în practicile curente.**

Despre acest fenomen putem vorbi în legătură cu următorul plan important în discuție, poate cel mai important: sistemul.

Sistemul educațional este cel care ar trebui reformat tocmai pentru că felul în care este structurat se opune schimbărilor necesare de care am vorbit.

Cine spune că sistemul trebuie schimbat, reformat?

Foarte mulți arhitecți remarcabili, din toată lumea, care practică, predau sau le fac pe amândouă. Am depășit de mult epoca în care se spunea că despre educație nu pot vorbi decât educatorii, pentru că doar ei se pricep, așa cum am depășit epoca în care se spunea că despre arhitectură pot vorbi în cunoștință de cauză doar arhitecții, deși, așa cum am mai spus, aceștia nu au deloc controlul asupra deciziilor care determină construirea. Poate că e momentul să fac o precizare: e foarte important de spus că nu vorbesc despre schimbare de dragul schimbării. Este necesitatea schimbării! Nu trebuie aruncat la coș nimic din ceea ce s-a acumulat, din bunele practici și mai ales din cunoștințe. Trebuie însă reagregate toate altfel, cu ajutorul și ținând cont de noile medii de stocare și de accesul la informație. De vitezele și timpii de acces, de lipsa de necesitate ca transmțătorul și receptorul, în cadrul anumitor comunicări să fie simultan în același spațiu, sau ca transmisia să fie în direct sau înregistrată și la dispoziție. Am avut parte de șefi în școala de arhitectură, care au afirmat, convinși că spun ceva meritoriu, că și-au propus pentru mandatul lor să facă să nu se schimbe nimic. Mai sunt destul de mulți profesori, care se află în ultimii ani ai carierei, înainte de vremea pensionării și ocupă poziții de decizie, meritate după experiența acumulată. Mulți dintre ei nu se gândesc deloc la inițierea unui proces cu orizont mai îndepărtat, pentru că o asemenea construcție e dificilă, iese din orizontul personal, mai apropiat și mai ales pentru că e posibil ca așa ceva să însemne chiar să își contrazică propriile strategii, implementate în anii precedenți. Ce e de făcut? Trebuie să facem ceea ce fac arhitecții. Să clarificăm tema și să începem să schițăm, să căutăm un concept pentru un proiect nou și foarte bun, la care ajungem prin colaborare, trudă, autoevaluare și detaliere sistematică. Să terminăm proiectul și să îl transpunem în construcție. ■